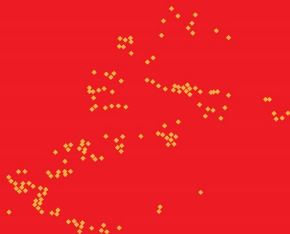

V TÁBOROCH

O ČÍNSKÝCH DIGITÁLNÝCH
TRESTNÝCH KOLÓNIÁCH

DARREN BYLER

N

V TÁBOROCH

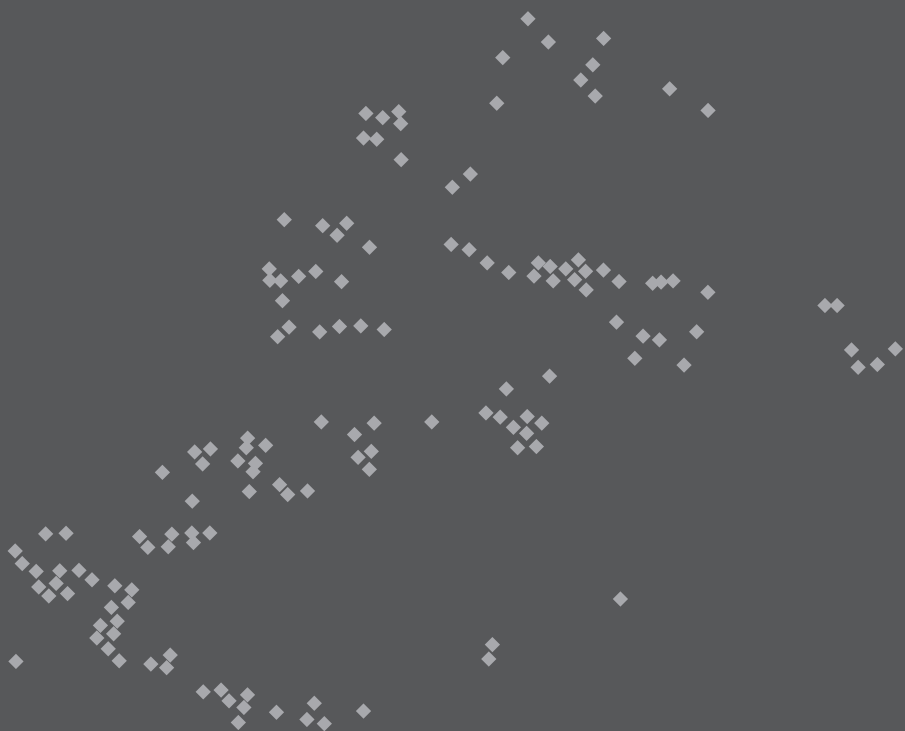
O ČÍNSKÝCH DIGITÁLNÝCH
TRESTNÝCH KOLÓNIÁCH

DARREN BYLER

V TÁBOROCH

O ČÍNSKÝCH DIGITÁLNÝCH
TRESTNÝCH KOLÓNIÁCH

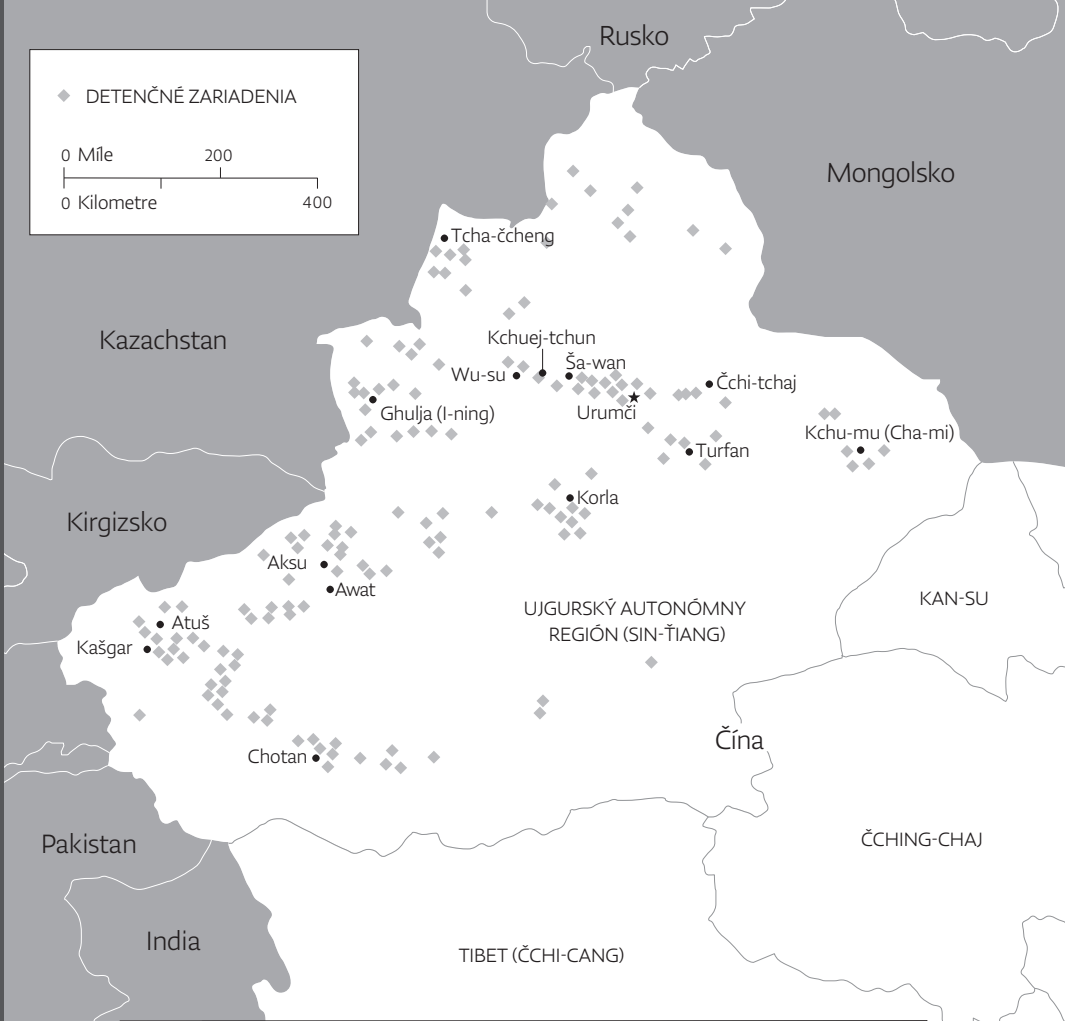

DARREN BYLER

◆ DETENČNÉ ZARIADENIA

0 Míle   200
 0 Kilometre   400

Darren Byler
In the camps

Copyright © 2021 by Darren Byler

All rights reserved.

Translation © Mária Mlynarčíková

Jacket design © Soňa Ševčíková

Design & Layout © Soňa Ševčíková

Slovak edition © 2022 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-083-6

OBSAH

11

ÚVOD

25

PREDZLOČIN

35

KATASTROFA S TELEFÓNOM

57

DVE TVÁRE

77

ZVIERATÁ

91

NESLOBODNÍ

109

ZA SEATTLOM STOJÍ SIN-ŤIANG

123

POĎAKOVANIE

125

ĎALŠIA LITERTÚRA

127

POZNÁMKA PREKLADATEĽKY

129

POZNÁMKY

ÚVOD

Niekedy v polovici roku 2019 prechádzala mladá študentka Washingtonskej univerzity cez preľudnenú križovatku, keď jej na plece zaklopal policajný asistent. Študentka Vera Čou si klopanie najprv ani neuvedomila, lebo sa predierala davom so slúchadlami na ušiach. Keď sa otočila a zbadala čiernu uniformu policajného asistenta, zbledla, hoci hudba hrala ďalej. Policajt hovoriaci po čínsky, Veriným rodným jazykom, jej naznačil, aby prešla na blízku ľudovú policajnú stanicu – jednu z vyše 7700 podobných sledovacích centier, ktorými je región priam posiaty.

V hranatej sivej budove videla na monitore vlastnú tvár, ohraničenú žltým rámčekom. Na iných obrazovkách videla chodcov prechádzajúcich po trhu, ich tváre v zelených rámčekom. Vedľa videozáznamu jej tváre vo vysokom rozlíšení boli v čiernom textovom rámčeku jej osobné údaje. Uvádzať sa tam, že patrí k etniku Chuejov, teda k čínskym moslimom, ktorých je asi milión z 15 miliónov moslimov v severozápadnej Číne. Signalizácia sa spustila, pretože prekročila policajný perimeter, ktorý vymedzoval jej pohyb v štvrti. Ako bývalá zadržaná v prevýchovom tábore nemala oficiálne povolenie prechádzať do iných častí mesta bez explicitného súhlasu svojej susedskej hliadky a Úradu verejnej bezpečnosti. Žltý rámček okolo jej tváre na obrazovke naznačoval, že systém digitálnej ohrady, ktorý obmedzoval moslimov v pohybe, ju opäť považuje za „predzločince“. Vera spomínala, že

v tom momente mala pocit, akoby nemohla ani dýchať. Spomenula si, ako jej otec povedal: „Ak ti skontrolujú občiansky preukaz, opäť ťa zadržia. Už nie si ako bežný človek. Teraz si jedna z ‚tých‘ ľudí.“

Vera bola v Kchuej-tchune, malom meste s približne 285 000 obyvateľmi v prefektúre Tcha-čcheng, oblasti rozprestierajúcej sa okolo bohatého ropného mesta Karamaj, ktorá tvorí čínsku hranicu s Kazachstanom. Uviazla tam v roku 2017, keď počas tretieho ročníka štúdia geografie na Washingtonskej univerzite (kde som učil) spontánne odcestovala domov navštíviť svojho priateľa. Jej útrapy sa začali jedného večera po návšteve kina v regionálnom hlavnom meste Urumči, ktoré má 3,5 milióna obyvateľov a od jej domova je vzdialené niekoľko hodín. Jej priateľovi zavolali a vyzvali ho, aby prišiel na miestnu policajnú stanicu. Na stanici mu polícia oznámila, že musia vypočuť jeho priateľku. Povedali, že u Very objavili podozrivé aktivity na internete. Používala VPN – virtuálnu súkromnú sieť na prístup na „nelegálne webové stránky“, napríklad do svojho účtu v službe Gmail, ktorý používala na univerzite. Ako jej neskôr povedali, bol to znak náboženského extrémizmu.

Vere chvíľu trvalo, kým pochopila, čo sa deje. Azda preto, že jej priateľ, patriaci k väčšinovej etnickej skupine Chanov, nebol moslim a nechceli, aby urobil scénu, vyjadrovala sa polícia sprvu dosť nejasne o tom, čo bude nasledovať. Jednoducho jej povedali, že musí počkať na stanici. Keď sa opýtala, či je zatknutá, odmietli odpovedať. „Len si sadnite,“ nariadili jej. Vtedy už bola dosť vystrašená, takže zavolala domov otcovi a povedala mu, čo sa deje. Napokon pred stanicu dorazila policajná dodávka. Vystúpili štyria policajti, traja boli v strednom veku a jeden len tínedžer, približne rovnako starý ako Vera. Na rukáve uniformy mal nápis „pomocná polícia“, čo je označenie vyše deväťdesiat tisíc súkromných bezpečnostných pracovníkov, ktorých polícia najala ako subdodávateľov počas prevýchovej kampane.

Keď policajti povedali, že Veru musia odviezť na výsluch do Kchuej-tchunu, jej priateľ sa rýchlo spýtal, či ju môže odviezť späť. Keďže bol Chan, policajti zdvorilo odpovedali, že musia postupovať podľa predpisov a odviezť ju v dodávke, ale ak chce, môže ísť za nimi svojím autom. Posadili ju do zadnej časti dodávky, a keď sa priateľovi stratila z dohľadu, policajť jej pevne spútal ruky za chrbtom a hrubo ju postrčil na zadné sedadlo. Mladý policajný asistent, ktorý bol približne v jej veku, ju mal na zadnom sedadle strážiť. Sedel s jednou nohou vyloženou na opačnom konci lavice a civel na ňu prázdny pohľadom bez úsmevu, akoby bola potenciálna teroristka. Uzemnili ju, identifikovali ako moslimskú extrémistku, ktorá si nezaslúži občianske či ľudské práva.

Región Sin-tiang sa nachádza v najseverozápadnejšom cípe Číny, hlboko v strednej Ázii a na sever od ďalšej čínskej autonómnej oblasti – Tibetu. Sin-tiang je asi taký veľký ako Aljaška a hraničí s ôsmimi štátmi od Indie až po Mongolsko. V regióne žijú viaceré pôvodné skupiny stredoázijských národov, najväčšou sú Ujguri, turkická moslimská menšina s asi 12 miliónmi príslušníkov, po nich nasleduje 1,5 milióna Kazachov, 200 000 Kirgizov a 15 000 Uzbekov. Čínskych Chanov je tu asi 9 miliónov. Sin-tiang, čo v preklade znamená nové pohraničie, je oficiálne Ujgurská autonómna oblasť Sin-tiang – tento administratívny názov mu dali Číňania a implikuje istú mieru sebaurčenia Ujgurov.

Ujguri sa po stáročia venovali drobnému závlahovému poľnohospodárstvu v púštnych oázach strednej Ázie a s výnimkou pár období si za posledných dvetisíc rokov vládli sami pozdĺž obchodných trás starej Hodvábnej cesty. V roku 1755 časti regiónu obsadila dynastia Čching pod vedením mandžuskej vlády. V roku 1884 v kľúčových mestských oblastiach provincie vybudovali vojenské základne. Pri založení Čínskej ľudovej republiky v roku 1949 sa asi 6 % obyvateľov regiónu hlásilo k Chanom, pričom Ujguri predstavovali asi 80 % obyvateľstva a takmer všetko obyvateľstvo v ich tradičnej domovine na juhu regiónu.

Pred rokom 1949 nebolo jasné, či sa región stane Východnou Turkeštanskou republikou ako súčasť Sovietskeho zväzu alebo budú ujugurské a kazašské územia vnútornými kolóniami ČLR podľa pôvodných hraníc z obdobia dynastie Čching. Nakoniec sa Stalin a čínska komunistická strana dohodli, že región bude „okupovať“ Čína. V 50. rokoch minulého storočia čínsky štát presunul do severnej časti regiónu niekoľko miliónov bývalých vojakov, aby tam pracovali ako farmári vo vojenských kolóniách. Týchto osadníkov, členov Výrobného a stavebného zboru Sin-tiangu, do prihraničných oblastí pritiahla kombinácia ekonomických stimulov a ideologického presvedčenia. Okrem chanských osadníkov sa do regiónu presťahoval aj takmer milión čínsky hovoriacich moslimov z etnika Chuejov, ku ktorým patrila aj Vera. Dnes predstavujú Ujguri menej než 50 % celkového obyvateľstva a Chanovia tvoria vyše 40 %. Región sa stal zdrojom približne 20 % čínskej ropy a zemného plynu. Má ešte vyšší podiel na uhoľných zásobách Číny a dopestuje približne štvrtinu svetovej produkcie bavlny a rajčín.

Počas prvých desaťročí existencie ľudovej republiky boli chanskí osadníci v podstate izolovaní od Ujgurov. Vzhľadom na nedostatok ciest a obrovské pohorie, ktoré oddelovalo územia okupované Chanmi na severe od ujugurských území na juhu, sa väčšina chanských a ujugurských osadníkov pri svojich každodenných aktivitách nestretávala. Čínska komunistická strana síce transformovala štruktúru riadenia regiónu, ale na juhu si Ujguri udržali vedúce pozície. Pár Chanov, ktorí boli umiestnení na juhu, sa prispôbilo kultúrnym tradíciám ujugurského sveta aj potom, ako boli v rámci čistiek počas Kultúrnej revolúcie vyhnaní ujugurskí náboženský lídri.

Relatívna autonómia, ktorú mali Ujguri na juhu regiónu, sa začala meniť v 90. rokoch minulého storočia spolu s tým, ako sa Čína začala transformovať na proexportnú trhový ekonomiku. Keď sa Čína stala „továrňou sveta“, stali sa ropa, zemný plyn a napokon aj bavlna a rajčiny piliermi sintiánskej ekonomiky. Hon za týmito komoditami priviedol do väčšinovo uj-

gurských oblastí v regióne milióny chanských osadníkov, aby najprv vybudovali infraštruktúru na ťažbu surovín a potom podporné priemyselné odvetvia a sektory služieb. Za posledné tri desaťročia sa zo Sin-tiangu stala klasická kolónia na periférii, ktorá slúži potrebám metropol ako Šanghaj či Šen-čen. Podobne ako v iných koloniálnych projektoch, aj tu bolo pôvodné obyvateľstvo v podstate vylúčené z najlukratívnejších odvetví novej ekonomiky. Keď sa v dôsledku nárastu počtu osadníkov zvýšili náklady na bývanie, zvyšovali rozpínajúce sa mestské sektory a sektory zdrojov tlak na ujugurské domácnosti. A hoci si niektorí prenajali pôdu na bavlníkových farmách priemyselných rozmerov, mnohí boli vytlačení na slabo platené pracovné miesta pre migrantov, napríklad v stavebníctve a iných sektoroch.

Meniaca sa ekonomika a politická dynamika, ktorú spôsobila migrácia osadníkov v 90. rokoch, tiež vyvolali častejšie cykly protestov a násilia. Napríklad v mestečku Barin blízko mesta Kašgar vyvolali ujugurskí farmári ozbrojený poľovnými puškami a poľnohospodárskym náradím incident, ktorý sa dnes často označuje ako „povstanie“ proti implementácii politiky plánovaného rodičovstva a proti preferenčnému zaobchádzaniu s chanskými osadníkmi, ktorí dostávali ponuky pracovných miest a práv na zavražďovanie. Hoci sa časť ujugurskej okupácie administratívnych budov v meste počas tejto udalosti zameriavala na väčšie sebaurčenie Ujgurov – čo štát najprv označil za etnický separatizmus a neskôr terorizmus –, pre ujugurského intelektuála Abduwáliho Ajuba, ktorý tam vtedy žil, bol pozoruhodným spôsob, akým „čínska armáda potlačila“ protesty. Vo svojich pamätiach pripomína, ako „vláda následne pristúpila k hromadnému zatýkaniu“, a spomína si: „V mojej obci kolovali výpovede očitých svedkov o tom, ako protestujúcich naložili na nákladné autá ako tehly a odviezli preč. Polícia pobrala nielen všetkých živých, ale aj telá mŕtvych. Všetky školy boli vtedy donútené zavrieť a všetci sa museli zúčastniť na školeniach zameraných na politickú indoktrináciu. Ešte si veľmi dobre pa-

mätám, ako vtedy robili domové prehliadky, pálili náboženské knihy a náhodne zatýkali ľudí. Tiež sme medzi sebou potichu šomrali, vediac, že vláda obviňuje nás, obeť štátnej politiky, že „robíme problémy“.

Prísne uplatňovanie preferenčného zaobchádzania s osadníkmi v oblastiach s ujugurskou väčšinou spôsobovalo veľké roztrpčenie. Rozšírená diskriminácia na trhu práce, konfiškácie pôdy a rastúca vládna kontrola praktizovania viery vyvolali v priebehu 90. rokov a začiatkom nového tisícročia celý rad protestov a násilných represíí. Toto vyvrcholilo v roku 2009 strelbou polície počas protestov ujugurských študentov proti zlynčovaniu ujugurských robotníkov chanskými robotníkmi. Ujguri potom vyvolali nepokoje v uliciach Urumči, pri ktorých zabili vyše 130 chanských civilistov a zranili mnohých ďalších. V priebehu niekoľkých mesiacov po tejto udalosti miestne úrady v celom regióne tvrdo vojensky zasiahli. Počas tejto kampane zmizli desaťtisíce Ujgurov – a zosilnelo rozhorčenie z policajnej brutality a štátnej kontroly.

Ako ukázali Sean Roberts a Gardner Bovingdon, zosilnené formy kontroly a etnickej diskriminácie boli v posledných troch desaťročiach hlavnými príčinami intenzívnejších ujugurských protestov a násilia proti predstaviteľom štátu. Keď sa v nultých rokoch v Číne objavil naratív moslimského terorizmu, začali štátne médiá mnohé takéto incidenty označovať za „terorizmus“. Treba však poznamenať, že počas týchto protestov, ktoré prerástli do incidentov, v mnohých prípadoch väčšinu zabitých alebo zranených tvorili práve samotní ujugurskí páchatelia. „Teroristi“ boli obyčajne neozbrojení alebo mali iba improvizované zbrane a zranenia či smrť im spôsobovali automatické zbrane polície.

Postupom času sa však niektoré násilné incidenty začali podobáť na čosi, čo by sa z medzinárodného hľadiska dalo považovať za terorizmus. Koncom roka 2013 a začiatkom roka 2014 došlo k nárastu násilných útokov, ktoré páchali ujugurskí civilisti a zamierovali sa priamo na chanských civilistov. V tejto

súvislosti treba spomenúť samovražedné útoky v mestských centrách, napríklad v Pekingu, Kchun-mingu a Urumči. Tieto útoky s použitím nožov, áut a nástražných výbušných systémov sa odlišujú od predošlých incidentov, ktoré boli často spontánne a zamerané na políciu a vládne orgány, nie na civilistov. Po prvýkrát sa začali objavovať koordinované útoky ujugurských páchatelov namierené všeobecne proti nemoslimom. A čo bolo ešte znepokojivejšie, vyzeralo to, že nesúvisia s miestnymi politickými a ekonomickými krivdami, ale ponášajú sa na taktiky, ktoré v Európe a Severnej Amerike používali zločinci konajúci v mene vznikajúceho Islamského štátu v Európe a Severnej Amerike.

Niekedy v tomto čase sa Kazachovia a Ujguri začali objavovať na sociálnych sieťach. Zvýšil sa aj ich záujem o súčasnú moslimskú kultúru a tradície viery moslimského sveta – napríklad inšpirované apolitickým sunitským hnutím Tablighi Džamát so státisícmi členov po celom svete. Rastúci počet plánovaných útokov a silnejúce dodržiavanie noriem halal medzi Ujgurmi, napríklad abstinencia od alkoholu, viedli medzi chanskými osadníkmi v Sin-tiangu k rastúcim obavám z akéhosi hrozivého abstraktného stereotypu islamského nebezpečenstva.

Okrem toho v tomto období takmer desaťtisíc Ujgurov ušlo cez priepustnú čínsku hranicu s Mjanmarskom do Turecka. Vyše tisíc z nich sa potom s údajnou podporou tureckej vlády dostalo do Sýrie, kde bojovali za ISIS aj za Assadov režim. V pomere k celkovému počtu Ujgurov bola táto skupina zahraničných bojovníkov menšia než počet britských moslimov, ktorí tiež bojovali v sýrskej občianskej vojne. Ale samotný fakt, že Ujguri vôbec boli v Sýrii, stačil v Číne na potvrdenie toho, čo orgány vnímali ako existenčné ohrozenie čínskej zvrchovanosti. Rétorika pripomínala éru Kultúrnej revolúcie, ktorá kontrarevolucionárov vykreslovala ako háveď, a štátne médiá začali prezentovať Ujgurov a Kazachov považovaných za extrémistov ako jedovaté hady a hmyz prenášajúci choroby, ktorý treba zlikvidovať.

V reakcii na útoky, ktoré spáchalo niekoľko desiatok jednotlivcov a podporovalo niekoľko stoviek ďalších, na rastúcu islamskú zbožnosť a na exodus ujugurských utečencov do Turecka vyhlásili čínske orgány „ľudovú vojnu proti terorizmu“. No na rozdiel od domácich protiteroristických kampaní v Európe a Severnej Amerike „ľudová vojna“ urýchlila program mimosúdnych masových internácií na ochranu osadníckej komunity na tradične ujugurskom území. Namiesto toho, aby sa kampaň zamerala na malý počet zločincov, sústreďovala sa na všetkých 15 miliónov moslimských obyvateľov Sin-ťiang. Priniesla so sebou kriminalizáciu islamskej náboženskej praxe a mnohých ujugurských a kazašských kultúrnych tradícií. Pôvodne boli do táborov umiestňovaní iba náboženský vodcovia, ale v roku 2017 sa vojna proti terorizmu stala programom, ktorý bránil Ujgurom byť moslimami a do istej miery aj hlásiť sa k ujugurskému či kazašskému pôvodu.

V priebehu pol desaťročia štát vybudoval sieť kontrolných stanovišť – najprv medzi okresmi a potom aj medzi mestskými správnymi celkami. Zaviedol sa systém priepustiek, ktorý obmedzoval pohyb Ujgurov v regióne a zhabali sa pasy tým pár Ujgurom a Kazachom, ktorí ich predtým dostali. Do ujugurských a kazašských vidieckych komunít vyslali až 1,1 milióna štátnych zamestnancov, aby vyhodnotili „nedôveryhodných“ moslimov. Štát najal vyše deväťdesiat tisíc ďalších pomocných policajtov, ktorí mali skenovať telefóny a preukazy totožnosti moslimov, čím sa dosiahla taká hustota policajnej kontroly, že by sa vyrovnala východnému Nemecku pred pádom Berlínskeho múra. Zároveň sa začala budovať sieť vysoko zabezpečených internačných táborov, kde bolo v čase vrcholiacich represí umiestnených 10 až 20 percent dospeljej populácie – regionálne orgány dospeli k záveru, že to bol podiel obyvateľstva, u ktorého sa rozvinuli „nádory“ náboženského extrémizmu. Zároveň štátne ministerstvo občianskych záležitostí začalo presadzovať politiku „nula nelegálnych pôrodov“, ktorá spolu s endemickým rozdeľovaním

rodín v dôsledku internácie spôsobila 50- až 80-percentný pokles pôrodnosti.

V apríli 2018 som sa v meste Kašgar, kde boli kontrolné stanovištia každých dvesto metrov, stretol s pomocnými policajtmí, ktorí ma žiadali, aby som im ukázal doklad totožnosti. Oskenovali si môj pas a v systéme rozpoznávania tváří kontrolovali, či nájdu zhodu s osobami na monitorovacom zozname. Keď ma na jednom kontrolnom stanovišti zadržali, sledoval som, ako každého prechádzajúceho Ujgura žiadali o smartfón, aby ho mohli skontrolovať pomocou aplikácie buď od firmy Meiya Pico, alebo FiberHome, ktoré sa zaoberajú digitálnou kriminalistikou. Obe firmy v regióne pracovali na tom, aby smartfóny transformovali na sledovacie zariadenia. Predstavil som si, že by sa ma pýtali na stovky Ujgurov, s ktorými som od roku 2011 robil rozhovory.

Od ich príbuzných a priateľov som sa dozvedel, že takmer tri tucty ľudí, ktorých som poznal, sa stratili v systéme táborov, ale väčšina mojich ujgurských a kazašských priateľov bola stále mimo nich. Myslel som na fotografie kontrolných stanovišť, kamerových systémov, značiek a technického vybavenia na svojich SD kartách, ktoré by polícia ľahko našla vo vnútornom vrecku môjho batoha pomocou obyčajného detektora kovov. Na nespočetné strany textu o zmiznutiach a sledovacích zariadeniach, ktoré by mohli nájsť na zaheslovanom disku na mojom laptop. Na to, ako by ma prinútili vydať im všetky moje heslá. Predstavoval som si, ako ma spútajú a vrhnú do preplnenej betónovej cely, kde ma prinútiť podpísať priznanie, že som tajne pracoval pre spravodajskú službu USA – z čoho by ma neskôr vo verejnom vyhlásení obvinil hovorca vlády v Sin-ťiang.

V snahe transformovať pôvodné obyvateľstvo regiónu štátne orgány preniesli právomoci na súkromné technologické spoločnosti a policajných asistentov. Súkromní podnikatelia v priemysle a chanskí osadníci, ktorí benefitovali z ekonomiky prírodných zdrojov, sa tiež mali zapojiť do budovania sledovacieho priemyslu na najvyššej technologickej úrovni. Táto